

Élnek még macskák a Júlia utcában?

Kiss Borbála

2017 októberében ünnepeltük Szabó Magda születésének századik évfordulóját, és ez év novemberében emlékeztünk meg halálának tizedik évfordulójáról. A Petőfi Irodalmi Múzeumban ebben az évben nyílt meg az *Anyi titkom maradt...* című kiállítás, mely a kettős évforduló alkalmából állít emléket az írónak. Egyik kurátoraként (Borbás Andreával közösen rendeztük a tárlatot) mentem el többször is a Júlia utcába, és ismertem meg Az ajtó történetének hiteles helyszínét.

fotó: Baric Imre

Ha *Szabó Magda* – akkor Debrecen. Ezt sokan gondolják így, és nem ok nélkül. Élete végéig hazajárt a cívis városba, ezer szállal kötődött közösségéhez, saját kérésére hamvainak egy része is, szüleivel közös sírban, a debreceni temetőben nyugszik.

Életének nagyobbik részét azonban Budapesten töltötte. Közvetlenül a második világháború után, 1945-ben költözött a fővárosba, itt ajánlottak neki munkát a Válás- és Közoktatásügyi Minisztériumban. Ekkortájt a Lipótvárosban, a Hold utcában, a 16-os szám alatt lakott, társbérletben. Későbbi férjével, *Szobotka Tiborral*, megismerkedésük után nem sokkal, 1948-ban, az Attila úton kezdték meg közös életüket. 1960-ban költöztek végül a Rózsadombra,

a Júlia utca 3-as számú, újonnan épült társasházba. És ezen a környéken végre igazi otthonra találtak, Szabó Magda majdnem egészen haláláig itt élt. Cívis létére budapesti polgár is lett, hiszen Szobotka Tibor igazi városi ember volt, és mindkettőjük munkája a fővároshoz kötötte őket. Még ha nem is szokta meg soha a nagyvárost, és örök nosztalgiát érzett szülőhelye iránt, Budapest jelentős szerepet kapott életében és írásaiban.

A főváros is téma

Fővárosi tereket, utcákat több művében is megörökített, gondoljunk csak a *Danida* című regényére, vagy a *Katalin* utcára. Ez utóbbiban például megidézi a *Vízivá-*

rost, a Fő utca környékét, a Danaidában pedig a pesti oldal helyszíneit: a Nyugati pályaudvar környékét, a nyolcadik kerületi utcákat.

Számos könyvének ihletője egy-egy budapesti helyszín, intézmény vagy épület. A *Mondják meg Zsófikának* és más ifjúsági regényeinek gyereksorsai, helyszínei azonosíthatók olyan budapesti iskolákkal, ahol Szabó Magda korábban tanított (először a Szinyei Merse Pál utcai általános iskolában, aztán a Horváth Mihály téren, a mai Fazekas gimnáziumban).

Van azonban egy hely Budán, a Júlia utca, mely fentieknél sokkal nagyobb hangsúlyt kapott az életműben. Ez a környék, melyen a Szabó-Szobotka házaspár is any-

nyira otthon érezte magát, kiemelt szerepet kapott Az ajtó című regényében. A mű, mely világszerte ismertté tette Szabó Magdát és kicsit a Júlia utcát is, 1987-ben jelent meg először, s azóta számos nyelvre lefordították.

Szeredás Emerenc titka

A regény két asszony kapcsolatának alakulását meséli el: az író és házvezetőnője bonyolult, erkölcsi kérdéseket is felvető, (Szabó Magda szavaival) mitológiai viszonyát dolgozza fel.

Szeredás Emerenc az egyik legtitokzatosabb hőse. Egyszerre a környék mindenese, sokak házvezetőnője, szakácsnő, házmester, az utca rendben tartója, másfelől viszont egy mindentől és mindenkitől független, szuverén ember, a maga ura.

Alakját egy titok teszi még különlegesebbé. Lakásába, s ezzel szimbolikusan legszűkebb magánszférájába, nem enged be senkit, örökké zárva tartja az ajtaját. Az ajtót, mely egyszerre valóság és szimbólum, ez választja el Emerencet az őt körülvevő világtól. És amikor már nem maradhat zárva, ennek az ajtónak a feltörése (a titok leleplezése) okozza megszegyenülését, s halálát. (A regényt nem ismerők számára eláruljuk, hogy a titok része volt, hogy Emerenc a zárt ajtók mögött számtalan macskát tartott.)

A regény másik főhőse, a meg nem nevezett író (természetesen maga Szabó Magda) hordozza a műben azt az erkölcsi terhet, hogy Emerenc őt választja bizalmasának, s így ő okozza (ha jó szándék által vezérelve is) a halálát.

Emerenc és az író – két világ, két értékrend, két erkölcs. Emerenc, az egyszerű, tanulatlan nő, aki mégis kiválasztott: tudja, hogyan kell helytállni a válságos pillanatokban, mikor kell hallgatni és mikor beszélni, hogyan kell szeretni és hogyan adni és elfogadni.

Történetüket könnyen tarthatjuk fikciónak, de csalatkoznunk kell. Mert a történet igaz, még ha az írói fantázia ki is színezi, hangsúlyosabbá is tesz bizonyos részeket. A szereplők is valóságos emberek voltak, többen élnek még a környéken, akik emlékeznek Emerencre, azaz nevezzük végre saját nevén: *Szöke Juliannára*, Juliska néniére.

Szabó Magda megtörtént eseményeket ír le, a helyszínen járva ma is megérezünk valamit a regény, az akkori élet hangulatából. Ez a valami nem is kevés. Erről gondoskodnak az utcában élők és Szabó Magda tisztelői, akik évente ellátogatnak hajdani lakóhelyéhez. A házon (a Júlia utca 3-as

Szabó Magda és Szobotka Tibor

Az író kedvenc macskájával

forrás: Petőfi Irodalmi Múzeum

forrás: Petőfi Irodalmi Múzeum

számún) két emléktábla is őrzi az író-házaspár emlékét, egy Szobotka Tiborét és egy Szabó Magdát.

Az ajtó s Szőke Julianna

De van az utcában egy másik híres ház is a közelben, igaz, azon nincs emléktábla. Mégis sokan tudják, hogy abban a házban, a 7-es számúban, van az *ajtó*, és, hogy ott élt Szőke Julianna, a valóságos Emerenc. Ott van a hajdani lakása a ház hátsó részén az udvar felé, ott van a pad, és az a kis fedett „terasz”, ahol ismerőseivel trécselt – és ahova Szabó Magda is odalátott az erkélyéről. A házban lakóknak fontos Juliska néni emléke, hajdani lakásának ajtaját (ami a regényben oly fontos szerepet játszik) a centenáriumi tiszteletére felújították. És ha a lakás nem is látogatható szabadon, kivételes alkalmakkor sikerül bejutni oda a kitérő érdeklődőknek.

A valóságban Szőke Juliannát egy debreceni ismerőse, a szintén a környéken élő író, *Csizmadia Éva* mutatta be a házaspárnak. A regényből és Szabó Magda más írásaiból is tudjuk, hogy ezután közel húsz esztendőn át szoros kapcsolatban álltak, kapcsolatuk sokkal több volt, mint munkaadó és munkavállaló viszonya. Szinte a legszűkebb családhoz tartozott, Szabó Magda élete legfontosabb szereplői közé sorolta: „nem hiszem, hogy az életem boltívét tartó négy emberpilléren, a szüleimen, a férjemen, és nevelt testvéreimen, Agancsoston kívül lett volna még valaki, aki olyan feltétel és fenntartás nélkül tudott volna szeretni, mint ő.” (Az ajtó)

Szőke Juliannáról nem maradt fent egyetlen fénykép sem. Egyéniségére és a környé-

fotó: Baric Imre

ken betöltött fontos szerepére utal azonban, hogy *Az ajtó*n kívül még két másik kötetben is szerepel, Szabó Magdán kívül két író is megörökítette alakját. *Csizmadia Éva* Volt egyszer egy nyírfaseprű – In memoriam Szőke Julianna és Szobotka Tibor Menyasszonyok, vőlegények című regényében is felbukkan. Szobotka azonban korántsem olyan melegséggel ír róla, mint a felesége. Az ő könyvében a házvezetőnő gonosz, büdös boszorkány.

Az ő hármasközös történetéhez hozzátartozik még, hogy mindhárman a Farkasréti temetőben nyugszanak, Szabó Magda és Szobotka Tibor közös sírban – és velük együtt Szőke Julianna. De az ő neve, vé-

dett sír lévén, nincs feltüntetve a sírkövön. *Szabó István* 2012-ben filmet forgatott *Az ajtó*ból, az Oscar-díjas *Helen Mirren* főszereplésével. (Érdekes tény, bár az okát nem tudjuk, hogy nem a Júlia, hanem a közeli Lotz Károly utcában készültek a felvételek.)

Ha az ember a mai Júlia utcában sétál, ha megnézi Szabó Magda és Szobotka Tibor emléktábláját, láthatja azt a sok kis tálat a ház bejárat mellett, melyekből a környék cicái csemegéznek. Igen, a Júlia utcában még élnek macskák.

(*Juliska néni és az utca lakóinak történetéért köszönetet mondunk Verrasztó Gábor író-helytörténésznek, a Júlia utca mai lakójának.*) ●